

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2015/444-TONLU

Dato

20.01.2015

Høringsuttalelse fra Senter for kvinne- og kjønnsforskning (SKOK), om forslag til endringer i statsborgerloven

Samfunnsborgerskap, som svarer til den engelske termen "citizenship", handler ikke bare om statsborgerskap, men også om medborgerskap, som har røtter i tanken om demokratisk deltakelse, hva det vil si å være borger i samfunnet. Den rådende oppfatningen når statsborgerskapstester og innvandring diskuteres, er at å være norsk ikke bare dreier seg om formell statsborgerskapstilknytning, men også om kulturell identitet og verdimesige vurderinger av hvem som hører hjemme i "det norske fellesskapet". I høringsutkastet heter det at "statsborgerskapet symboliserer tilhørighet og lojalitet til det norske fellesskapet og de prinsipper som ligger til grunn for dette". Det er åpenbart at det dreier seg om en normativ test, der man ønsker å markere hvem som kan integreres, ut fra en idé om norske kulturelle og demokratiske verdier – en forestilling om den angivelig progressive, liberale, tolerante borgeren. Samtidig markerer man avstand til såkalte tradisjonelle, bakstreverske innvandrere, som ikke klarer å oppnå status som fullverdige norske borgere. Samfunnsborgerskapstesting handler om å markere en symbolsk grense mellom hvem som hører til, og hvem som ikke passer inn i det forestilte fellesskapet.

Vi ser en økende tendens til å gjøre samfunnsborgerskap til noe normativt. Det noen kaller moralisert samfunnsborgerskap, innebærer at samfunnsborgerskap er noe som må læres; og det er noe man må gjøre seg fortjent til. I flere og flere land må innvandrere som ønsker å søke om statsborgerskap, bevise sin villighet og evne til å følge de reglene og normene som sies å kjennetegne landet de har opphold i. Det skjer blant annet gjennom introduksjonsprogrammer for nyankomne og gjennom ulike former for tester. Forslaget om innføring av en statsborgerskapstest i Norge – en kombinert språk- og samfunnskunnskapstest – må forstås i lys av denne trenden, der statsborgerskap gjennom naturalisering går via en innpassningsprøve, som i stor grad vil være en tilpassningsprøve. Dette går klart fram av høringsutkastet.

Det går også fram at statsborgerskapstester som stiller krav til samfunnskunnskap og språkkunnskaper, er vanskeligere å bestå for innvandrere med liten eller ingen skolegang. I og med at kvinner er overrepresentert blant dem med liten skolegang, har de mindre

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Senter for kvinne- og kjønnsforskning
Telefon
Telefaks
skok@hffa.uib.no

Postadresse
Postboks 7805
5020 Bergen

Besøksadresse
Allegaten 34
Bergen

Saksbehandler
Tone Lund-Olsen
55583312

forutsetninger for å klare testen, spesielt i samfunnskunnskap. Det bidrar til å stenge allerede marginaliserte innvandrerkvinner ute fra fullt samfunnsborgerskap, med de sosiale og demokratiske konsekvensene det har. Folk som har dårlige forutsetninger for å tilegne seg kunnskap om "viktige historiske sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske forhold i Norge", risikerer å forbli annenrangs borgere. Det er ingenting som tyder på at individuelt tilpasset opplæring vil bøte på dette problemet, slik man kan få inntrykk av i høringsutkastet.

Kjønn er ikke bare en variabel hva gjelder differensiert samfunnsborgerskap, men fungerer også som sentralt symbolsk element i debatten om innvandring og integrering. Kvinnefrigjøring og likestilling brukes i argumentasjonen om hvem som moralsk passer inn og kvalifiserer for å kalles norsk, og hvem som må holdes utenfor denne kategorien. Likestillingsargumenter brukes som politisk instrument for å markere et skille mellom ønskede og uønskede befolkninger. Fokuset på muslimske kvinners religiøse hodeplagg, tvangsgifte, kvinnelig omskjæring og æresdrap puttes ofte i samme bås og ses som tegn på en bakstreversk kultur, der muslimske menn framstilles som aggressive og tilbøyelige til å utøve vold. En indikasjon på det siste er kulturorienteringsprogrammet som Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) holder for nyankomne flykninger. Programmet gir en innføring i norsk kultur og dagligliv for å lette integrasjonen, og det som definerer norsk kultur, ifølge programmet, er blant annet forbud mot å slå kvinner og barn – at i Norge løses konflikter med dialog (ikke vold).

Homotoleranse er i seinere år blitt et viktig supplement til bruken av likestillingsargumenter i den politiske debatten om innvandring og samfunnsborgerskap. I kulturorienteringsprogrammet lærer for eksempel innvandrere at homofile har lov til å gifte seg og adoptere barn i Norge, der det vises en tegning av to menn som kysser. Nederland er foregangsland på dette området. I 2006 vedtok landet en lov som gjør at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn må bestå en språk- og samfunnskunnskapstest innen få år (og for noen grupper av innvandrere er det nødvendig å ta testen før de ankommer). Som ledd i testingen bes innvandrerne se på bilder av to menn som kysser hverandre og deretter svare riktig på spørsmålet om de er rede for å leve i et demokrati der homoseksuelle kan uttrykke seg fritt. Dersom de finner homokysset støtende og svarer feil, risikerer de å bli diskvalifisert fra å bosette seg i Nederland. For dem som allerede bor i landet, har testen først og fremst en moralistisk funksjon. De blir ikke kastet ut, men må betale bøter og får normativt stempel som annenrangs borgere. I tråd med den politiske teoretikeren Wendy Brown, er det mulig å hevde at homotoleranse gjøres til tegn på vestlig sivilisasjon, der grensen for toleranse markerer grensen for sivilisasjonen. Kjønnforskeren Judith Butler har på sin side karakterisert den nederlandske testen som et tvangsinstrument for å holde Europa hvitt, rent og sekulært.

Slike tester har i stor grad blitt innført som respons på en politisk bekymring for innvandring. Tim McNamara, som er lingvist og har studert test-trenden, mener at retorikken rundt testing vanligvis har å gjøre med en form for nasjonal multikulturalismekrise. Når et land er bekymret for innvandringen, ønsker det å befeste en nasjonal identitet. Testene er således politisk instrumenter i innvandringsdebatten.

Det er dessuten verdt å nevne at kunnskapsspørsmålene i andre lands tester ofte er høyst vilkårlige, ettersom testene ikke er basert på vitenskapelige kriterier for standardisert testing. For eksempel inneholdt den australske testen opprinnelig et spørsmål om cricket, der man måtte kjenne til spilleren Don Bradman (daværende statsminister, John Howard, var interessert i cricket). Den nederlandske testen inneholder et spørsmål om hvorfor Anne Frank var berømt, der svaret ikke er at hun var offer for jødeutryddelsen – slik man kanskje

kunne forvente – men at hun er kjent for å ha skrevet dagbok. Den britiske testen har blant annet et spørsmål om Rudyard Kipling, uten at det er noen spesiell grunn til at han er valgt ut i stedet for, la oss si, Sylvia Plath. På denne måten blir også de symbolske tilhørighetsgrensene vilkårlige (se <http://www.pri.org/stories/2013-10-15/could-you-pass-test-international-citizenship-tests-are-often-more-interested>).

Forskningen på dette feltet gir ikke støtte til at innføring av en statsborgerskapstest vil ha de ønskede, positive effektene. Den eneste forskningen høringsutkastet viser til – avslutningsvis – taler tvert imot for at en slik politisk strategi vil ha ekskluderende effekter for allerede marginaliserte befolkningsgrupper.

Vennlig hilsen

Christine Jacobsen
Senterleder

Randi Gressgård
professor